

rajzolására a leghivatottabb magyar tudósokat nyerte meg. Erre a feladatra a legelső sorban álló tudósaink ezelőtt nem vállalkoztak. Igazolta ezt Rudolf trónörökös hatalmas méretű műve, az Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képeiben, de igazolja a M. Tud. Akadémia sikertelen kísérlete, a százezer forintos Semsey-alapítvány kudarca is. A Kir. Magy. Egyetemi Nyomda „Hungarológia” sorozata végre áttörte a tudósok elefantsontornyának kapuját. Már harmadik kiadásban tette a magyarság asztalára Hóman és Szekfű: Magyar Történetét. Ezt követte a magyarság négykötetes Néprajza. Most pedig, az előbbieknél is szebb köntösben, megjelent az ugyancsak négykötetes magyar földrajznak, a *Magyar Föld — Magyar Faj* című sorozatnak is első kötete.

A Magyar Földrajz első kötete Magyarország tájrajzi arcképe *Prinz Gyulának*, a Pécsre került pozsonyi egyetem tudós geográfus professzorának, tollából. *Cholnoky Jenő*, a magyar geográfusok mai vezére, írta hozzá a magyar éghajlat és a magyar vizek jellemképét. Benne van az ország földjének egész története, szerkezete, építőanyaga, domborzata, tájképe, tagoltsága, tájainak és vidékeinek egyéni jellege, sajátosságos vonásai. Ez az ország földjének egészen nyers, természeti képe. Úgy, ahogy a népek maguk számára felfedezték, mielőtt megtelepedtek rajta és hazájukká tették. 25 egészlapos fénykép, nagy része repülőgépről való felvétel, s azokon olajpapírra nyomott magyarázat, valamint 31 szövegekőzti térkép és ábratízi érthetőbbé a nagy szakavatottsággal, mély oknyomozással megrajzolt országgépet. A második kötet a magyar munka földrajza, a harmadik az állami élet ábrázolata lesz, mindkettő *Prinz Gyula és Gr. Teleki Pál* munkája. A negyedik kötet, az ország népének, faji összetételének rajzát Bartucz Lajos, a Néprajzi Múzeum igazgatója írja meg. (A négykötetes díszes félbőr-kötésű munka ára 80 P. Megrendelhető a Királyi Magyar Egyetemi Nyomdában, Budapest, VIII. Múzeum-körút 6. sz.).

Sz.

5. Művelődéstörténet.

NAGY MIKLÓS: *Újabb adatok a magyar gyorsírás történetéhez 1848-ig.* Gyorsírási kormánybizt. kiad. 1936. 20 l.

Az érdekes tanulmányban Takáts Sándor előkészületi munkáit folytató jeles történész, országgházi könyvtárigazgató szépen fejtegeti a haladás és alkotmányosság zászlóvivőinek, a középnemeseknek szerepét, hiszen a rendek kívánták elsőnek az országgyűlés számára a szólásszabadságot és nyilvánosságot. Az első adat, mely gyorsírót említi, 1807-ből, bécsi udvari kém tollából ered, s a titkos levéltár megnyitásával tudunk mindezekről, a Nagy Miklós kutatása nyomán. Ekkor még legfeljebb „*sebesen író juratusokról*” lehet még csak szó, de a mai értelemben „gyorsíró” szerepét 1832-ben: Hajnik Károly és Borsos Márton. Igaz, hogy naplókíadást már 30-ban sürget Mailáth személynök, s már voltak kitűnő emlékezőtehetségű jegyzők azelőtt is, sőt 1—2 névleg még ismeretlen gyorsíró is, azonban a kéziratos Tudósítások után (Pozsonyban a *Diaetari journal* és a Kossuthék *Orsz. gyűl. Tudósításai*, az 1834. évtől kezdve pedig az erdélyi országgyűlésről a Kolozsvári Tudósítások) hamarosan Stuller Ferenc gyorsíró szerkesztésében könyomatos jelenik meg, Erdély fővárosában! Ez tehát az első parlamenti hírszolgálat kezdete Középeurópában. Bécsi kémjelentések arról tudnak, hogy Szász Károly a Bethlen-kolégiumban gyorsírókat képeztet ki. Ez az első adat az oktatás-történetben. Ferstl kémirodója az erdélyi ülésre br. Wesselényi által meghívott Stuller és Hajnik leveleit fogta el, melyek most kerültek elő a bécsi levéltárból. Mint naplóvezetők — írják pozsonyi barátaiknak — hivatali esküt tettek és külön zöldasztalt kaptak, tehát a legelső hivatalos gyorsírók és 1834. május 28-át ezért kell kiemelniünk, az országgyűlés kezdetét. A gubernium azonban őszre megszüntette a Napló kiadását és Stuller is visszautazott Pozsonyba, helyét egy városunkbeli ügyvéd,

Virágh Károly, vette át; az ő kézíratait is felterjesztették a császári kémek. 32 tudósítás Stulleré, 28 Virághé, az utolsó 1835 január 29-ről, amikor Wesselényi híres bejelentésével, hogy t. i. magaköltéségén állít fel könyomdat, a parlamenti feloszlatást s önmaga ellen felségárulási pert kavart fel és be is telt végzete a „Sibói Bölény“-nek. Stuller 1839-ben a pozsonyi *Tudósításokat* szerkeszti, kézírással, s őszre már könyomatost terveztek, havi 3—300 forintot ajánlva Hajniknak és Stullernek. Ez azonban csak 1840-ben indulhatott meg. Közben megtudjuk a kémjelentésekből, hogy Hajnik fiatal gyorsírók tanításával is fogalkozik. Február 25-én a főrendek ülésén jelenti be végre József nádor-elnök a napló királyi engedélyét s Kovachich orsz. levéltárnokot hívja fel a vezetésére. Igazában Hajnik írja, segédeivel, és éveken át neveli a jurátusokat. Sőt a 41-ben ismét városunkba összehívott erdélyi ülés *Beszéd-tárát* is ő szerkeszti, Kemény báró elnök meghívására. Míg a pozsonyi főrendeknél csak 1840 február 25 a gyorsírói működés első dátuma, addig nálunk már 6 évvel azelőtt így jegyezték! És jólesik az erdélyi magyarok haladó, folyton tanulmányzó szellemének dicséretéről olvasnunk a bécsi kémek irataiban. Az utolsó rendi ülésen, 1847. őszén, Lukács János és 3 jómagyar nevű társa a gyorsíró: Szily, Árvay, Pásztor. Az 1848. tavaszán újjászervezett gyorsíróda 7 tagja jegyzi az első népképviselési gyűlések beszédeit, Hajnik elnöki tiszte, mintegy felülvizsgáló hatalma mellett. Hajnikot Deák, Eötvös és más nagyjaink is kedvelték.

Azóta, hogy nálunk 105 éve az első tárgyalási jegyzőkönyvet írta gyorsíró, bizony ez az írástudomány is óriásit haladt, most már nem ritka a percnkénti 400—450 szótagos író sem. Rövid évszázad alatt hová fejlődött a stenographia az emelvénynél ácsorgó, lúdtollal, gyöngye gyertyafény mellett gyorsíró úttörők, a halhatatlan Gabelsberger követői, majd a magyarra alkalmazó Markovits Ivánunk szorgalma óta.... G. P.

SULICA NICOLAE: *Cea mai veche școală românească din cuprinsul României întregite.* (Cartea Românească, București).

Az iskola, amelyről Sulica beszél, Brassó város egyik régi negyedének, Bolgárszegnek („Schei“) román iskolája. Ez az első román iskola, mely a szláv nyelvnek a kiküszöbölésével s a román nyelvnek a bevezetésével román iskola jelleget vett fel. Létezése mint szláv iskolának már a XV. században bizonyítható. Ekkor kezdik építeni a bolgárszegi Szent Miklós kőtemplomot, részint a helyiek, részint a munténiai vajdák támogatásával. A brassói románok egy későbbi irata azt igazolja, hogy a Szent Miklós templom mellett iskola is volt s ez 1495-ben létesült.

A XVI. században meghonosodó reformáció nagyot változtat az itteni román egyház jellegén. Új szellemet teremt, amely különösen az istentisztelet nemzetivé (románná) való tételében érvényesül. De a reformáció hatással volt az iskolára is, amelyben új élet kezdődik: a román nyelv az előadás nyelve lesz s a református iskolák megszervezésének elvei ide is eljutnak. Köztudomású az a széleskörű mozgalom, amelyet a hitújítás az erdélyi románok körében előidézett. Brassóban a reformáció a szász luteranizmus alakjában honosul meg Honterus János működése folytán, de az irányítást nemsokára a kálvinista hitre tért magyarok veszik kezükbe. 1565-ben román prédikátor működik Brassóban, az első román kálvinista püspöknek, Gheorghe de Sângeorzna, kiküldöttjeként. Ez a prédikátor nem annyira Bolgárszeg híveit, mint inkább az iskola egyházi pályára készülő növendékeit igyekezett megnyerni a kálvinista hitnek s ezeknek körében munkája eredményesnek is mutatkozott. Az iskolát csak ettől az időtől lehet tulajdonképpen románnak nevezni, mert a román nyelv csak a reformáció hatása alatt jutott be oda.

A brassói iskola (román) nemzetivé való tétele érdekében az első lépés 1559-ben történik az 1559-es kis román káteának bevezetésével. Ez az első román tan-

könyv az iskolában. A kis román káté Honterus nyomdájában készült Coresi és társainak közreműködésével. Sulica egyébként e katekizmusról egy korábbi munkájában [Catechismele românești din 1544 (Sibiu) și 1559 (Brașov), Anuarul liceului „Al. Papiu Ilarian“ din Târgu-Mureș, 1936, 47. lap] kimutatta, hogy ez (luteránus) magyar katekizmus fordítása. A szász luteránus propaganda ugyancs

nem annyira szellemi célok indítékaképpen, mint inkább szász üzleti célok elérése fejldött ki a románság körében. Végeredményben tehát a protestántizmusnak köszönhető az, hogy a román nyelv mint nemzeti nyelv az iskolába bevonult és ott meghonosodott, s ezzel a román nemzeti öntudat is fejlődésnek indult.

Dr. Végh Sándor.

Erdélyi Tudományos Füzetek.

Szerkeszti: Dr. György Lajos.

Az E. M. E. kiadása.

1. Rass Károly: Reményik Sándor	40.-
2. Párvan Bazil: A dákok Trójában	30.-
3. Dr. Bitay Árpád: Gyulafehérvár Erdély művelődéstörténetében	30.-
4. Dr. Bitay Árpád: A moldvai magyarság	40.-
5. Szokolay Béla: A nagybányai művésztelep	40.-
6. Dr. Balogh Ernő: Kvarc az Erdélyi Medence felső mediterrán gipszeiben	40.-
7. Dr. György Lajos: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1925. év	50.-
8. K. Sebestyén József: A brassai fekete templom Mátyás-kori címei	40.-
9. Dr. Karácsonyi János: Új adatok és új szempontok a székelyek régi történetéhez	50.-
10. Dr. Gál Kelemen: Brassai küzdelmei a magyartalanságok ellen	50.-
11. Dr. Tavasz Sándor: Erdélyi szellemi életünk két döntő kérdése	40.-
12. Dr. György Lajos: Két dialogus régi magyar irodalmunkban	60.-
13. K. Sebestyén József: A Becse-Gergely nemzetség, az Apafi és a bethleni gróf Bethlen család címere	50.-
14. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1926. év	50.-
15. Dr. Gyárfás Elemér: A Supplex Libellus Valachorum	50.-
16. Rónay Elemér: Kemény János fejedelem halála és nyughelye	50.-
17. Dr. György Lajos: Egy állítólagos Pancsatantra-származék irodalmunkban	50.-
18. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1927. év	60.-
19. K. Sebestyén József: A középkori nyugati műveltség legkeletibb határai	60.-
20. Szabó T. Attila: Az Erdélyi Múzeum-Egylet XVI—XIX. századi kéziratok énekeskönyvei	50.-
21. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1928. év. pótlásokkal az 1919—1928. évekről	50.-
22. Dr. György Lajos: A francia hellénizmus hullámai az erdélyi magyar szellemi életben	50.-
23. Dr. Kántor Lajos: Az Erdélyi Múzeum-Egylet problémái	50.-
24. Dr. Gál Kelemen: A nemzeti nevelés román fogalmazásában	50.-
25. Dr. Tavasz Sándor: Kierkegaard személyisége és gondolkozása	50.-
26. Dr. Papp Ferenc: Gyulai Pál id. Bethlen János gr. körében	50.-
27. Dr. Csáry Bálint: Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról	50.-
28. Dr. Biró Vencel: Püspökjelölés az erdélyi róm. kath. egyházmegyében	50.-
29. Dr. Teleki Domokos gróf: A marosvásárhelyi Teleki-könyvtár története	50.-
30. Dr. Hofbauer László: A Remény című zsebkönyv története (1839—1841)	50.-
31. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1929. év	50.-
32. Dr. Gyulai Farkas: A Döbrentei-pályázat és a Bánk bán	50.-
33. Dr. Rajka László: Jókai „Törökvilág Magyarországon“ c. regénye	50.-
34. Dr. Temesváry János: Hét erdélyi püspök végrendelete	50.-
35. Dr. Biró Vencel: A kolozsmonostori belső jezsuita rendház és iskola Bethlen és a Rákóczy fejedelemek idejében	50.-
36. Szabó T. Attila: Az Erdélyi Múzeum Vadadi Hegedüs-kódexe	50.-
37. Dr. Kántor Lajos: Hidvégi gróf Mikó Imre szózata 1856-ban az Erdélyi Múzeum és az Erdélyi Múzeum-Egylet megalakítása érdekében	50.-
38. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1930. év	50.-
39. Dr. Balogh Arthur: A székely vallási és iskolai önkormányzat	50.-
40. Dr. György Lajos: Eulenspiegel magyar nyomai	80.-
41. Dr. Dömötör Sándor: A cigányok temploma	50.-
42. Dr. Kristóf György: Bárány Eötvös József utazásai Erdélyben	80.-
43. Dr. Hofbauer László: Az Erdélyi Híradó története	50.-
44. Dr. Kristóf György: Kazinczy és Erdély	50.-
45. Dr. Asztalos Miklós: A székelyek őstörténete letelepülésükig	50.-
46. Dr. Varga Béla: Az individualitás kérdése	80.-
47. Kemény Katalin: Erdélyi emlékiratok	80.-
48. Dr. Dömötör Sándor: Vida György facetiái	50.-